

Sven Dimberg

En befrämjare av Newtons lära vid Tartu universitet på 1690-talet – Del 1*

Ülo Lumiste och Helmut Piirimäe

Översättning av
Jaak Peetre och Staffan Rodhe
med kommentarer

1 Översättarnas kommentarer

1.1 Inledning

Hänvisningar. I dessa kommentarer och i hela översättningen finns hänvisningar till litteraturlistan som ligger i slutet av artikelns första del (i detta nummer av Normat). Vidare finns tillhörande noter efter varje del av översättningen.

Några förkortningar. ÜLHP = Ü. Lumiste H. Piirimäe; JPR = J. Peetre S. Rodhe; o = och; Ö.A., ö.a. = översättarens anmärkningar; s. = sida; RA = Riksarkivet; KB = Kungliga biblioteket; UUB = Uppsala universitetsbibliotek; FP = föreläsningsprogram; kmt = kopparmynt.

Övrigt. Rubriker o.dyl. på estniska och latin är ofta översatta (i en efterföljande parentes). Engelska, franska och tyska förväntas läsaren behärska.

Referenserna kommer i tvenne delar, dels till denna kommentar [1–26], dels till själva översättningen [27–63].

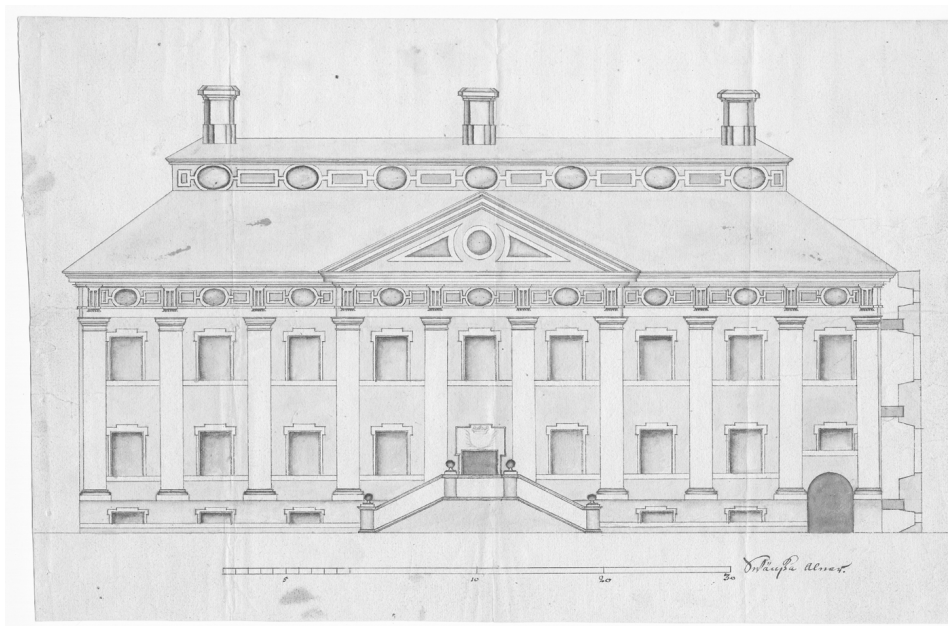
*Denna artikel är delad i tre delar, som trycks i tre på varandra följande nummer av tidskriften.

1.2 Land och folk

I början av 1200-talet befolkades det område på andra sidan Östersjön, som idag utgör Lettland och Estland, av hedniska folk, letter, liver och ester, av vilka de förra talade ett baltiskt språk, de senare två finsk-ugriska språk, besläktade med finskan. (Liverna gick senare i stor utsträckning upp i letterna och deras språk är idag i det närmaste utdött.) Dessa folk kristnades då med våld av sina grannar, tyskar, svenskar och danskar. Svenskarna fick aldrig fotfäste i Baltikum då och den danska närvaron blev kort, utan hela landet förenades av tyskarna till en stat i historien kallat Ordensstaten eller Livland, medan ursprungsbefolkningen snart förvandlades till en ren underklass och förblev så under århundraden. Då denna statsbildning började falla sönder i början av 1500-talet kastade sig åter grannarna över det olyckliga landet, denna gång svenskar, danskar, polacker och ryssar. Orden upplöstes och den siste ordensmästaren blev hertig av Kurland under den polske kungen. Svenskarna etablerade sig kring 1560, då Reval/Tallinn blev deras. (I detta historiska sammanhang nämns de estniska ortsnamnen dels med deras historiska tyska eller svenska form, dels med de moderna namnformerna. Namnet Tallinn betyder den ”Danska borgen”, enligt förre estnische presidenten Lennart Meri, en ständig bekräftelse på erövringen.) Så småningom lade de under sig hela provinsen Livland, senare splittrat i två, varvid den ena kallades Estland, även om den omfattade bara en del av det estniska språkområdet.

De livländska universiteten. 1632 grundlade Gustav II Adolf ett gymnasium i Dorpat/Tartu och samma år också ett universitet kallat *Academia Gustaviana*. (Den första högskolan i hela Livland var emellertid ett polskt jesuitkollegium där, grundat 1583 som ett led i den katolska motreformationen, stängt vid den svenska erövringen av Tartu 1625; läs [13]. Det första universitetet i Baltikum däremot grundades redan 1578 i Vilnius i Litauen.) Den svenske kungen hade avsett, att universitet skulle vara till fromma för hela befolkningen, men i praktiken kom det bara att gagna den jordägande adeln och den tyska överklassen i städerna. (Man känner bara till en lettisk teolog, som utbildades här. Det var Jānis Reiters (ca. 1632–1695), som dock avsattes av konsistoriet ”under förevändningen att han försvarade böndernas intressen och utgivit Matteus-evangeliet utan superintendentens censur (1664)” [23, s. 55].) Universitetet stängdes dock 1656 i samband med Karl X Gustavs nya krig. Det öppnades på nytt först 1690 under namnet *Academia Carolina*. Emellertid blev detsamma 1699 av strategiska skäl överfört till kuststaden Pernau/Pärnu. (Detta namn liksom Peipus/Peipsi är urgammalt och går tillbaka till tiden före den finsk-ugriska invandringen, då där bodde ett stenåldersfolk, som kanske talade ett med baskiskan besläktat språk.) Under Stora nordiska kriget 1700–1721 utsattes Livland av svåra härjningar av ryssarna och deras tatariska bundsförvanter. De sista svenska befästningarna Riga, Pernau/Pärnu, Reval/Tallinn samt Arensburg/Kuressaare på Ösel/Saaremaa föll 1710. I samband därmed upplöstes också universitetet. Alla försök under 1700-talet att återupprätta detsamma strandade. I Mitau (på Kurland, nuvarande Jelgava i Lettland) grundades dock 1775 *Academia Petrina* av Kurlands siste hertig Peter (1765–1795); sistnämnda år införlivades Kurland i Ryssland i samband med Polens tredje delning. Samtidigt försvann alltså från Europas karta ytterligare två stater: Litauen och Polen.

Först 1802 återupprättades universitet i Tartu. Det blev nu närmast ett tyskt landsortsuniversitet. (Vi kan nämna, att självaste Gauss kallades dit 1809 som

Universitetsbyggnaden i Tartu 1690 (RA).

direktör för det senare berömda astronomiska observatoriet, en kallelse, som han dock avböjde, ”ty han var rädd, att de åligganden, som skulle falla på den ende matematikprofessorn inte skulle lämna tillräcklig tid för vetenskaplig verksamhet”, [25, II, s. 202–204].) Under russifikationen i slutet av seklet blev universitetet i stället ryskt. Staden Tartu kallades Jurjev efter dopnamnet för kung Jaroslav av den vise av Kiev, som 1030 hade erövrat Tartu och där grundat en stad med detta namn (staden återtog år 1061 av esterna). Universitetets namn ändrades på motsvarande sätt. Flera tyska professorer lämnade landet och blev ersatta av ryssar.

Bland matematikerna hade här verkat svensken Anders Lindstedt, Fr. Schur och A. Kneser; berömda adepter var Martin Bartels, Axel Harnack, Karl Peterson, Theodor Molien, Piers Bohl, Erhard Schmidt.

Under första världskriget och den stormiga revolutions- och inbördeskrigstiden, bytte universitetet skepnad flera gånger tills det öppnades 1 dec. 1919 som estniskt under namnet Tartu Ülikool. Vid den sovjetiska annekteringen av Estland i juni 1940 lades i sovjetisk anda till namnet ordet ”Riiklik” (statlig), vilket epitet åter ströks på 1990-talet, sedan landet åter blivit självständigt.

Mer om ovanstående, speciellt om matematiken i Estland över huvud taget fram till 1940 se [17, kap. 1] (med Lumiste som författare).

1.3 Om artikelns författare

De är båda emeritprofessorer vid Tartu universitet.

Ülo Lumiste (f. 1929) är matematiker med differentialgeometri som specialitet, på vilket område han har skrivit ett stort antal skrifter. Han har också författat artikeln ”Submanifolds with parallel fundamental form” i samlingsverket [12]. Dessutom har han sysslat med Tartu universitets historia och bl. a. skrivit om där verksamma matematiker. Lumiste härstammar från Dagö/Hiiumaa, som en

gång hade svensk befolkning; före ”estifikationen” på 1930-talet var familjenamnet Lunden.

Helmut Piirimäe (f. 1930) är historiker. Han har bl. a. skrivit om de rysk-svenska handelsförbindelserna (1661–1700) samt redigerat del I av samlingsverket [25] om Tartu universitet utgivet i samband med 300 års jubileet (särskilt band I är aktuellt i vårt sammanhang). Han blev 1982 hedersdoktor i Uppsala samt var gästprofessor i Stockholm 1988. Han behärskar svenska språket väl.

Om andra utgåvor av denna artikel. Artikeln har tidigare utkommit i olika versioner och på olika språk samt vid skilda tidpunkter, i kronologisk ordning enligt följande:

A. 1981 på estniska i: *Loodus ja reaalteaduste arengust Tartu ülikoolis* (Natur- och realvetenskapernas utveckling vid Tartu universitet). Tartu ülikooli ajaloo küsimusi (Frågor i Tartu universitets historia). XI.

B. 1982. Den svenske vetenskapsmannen Sven Dimberg – den förste professor, som presenterade Newtons lära på Tartu universitet. (Ryska.) I: *Skrifter om Skandinavien, XXVII*. Eesti raamat, Tallinn. s. 164–181.

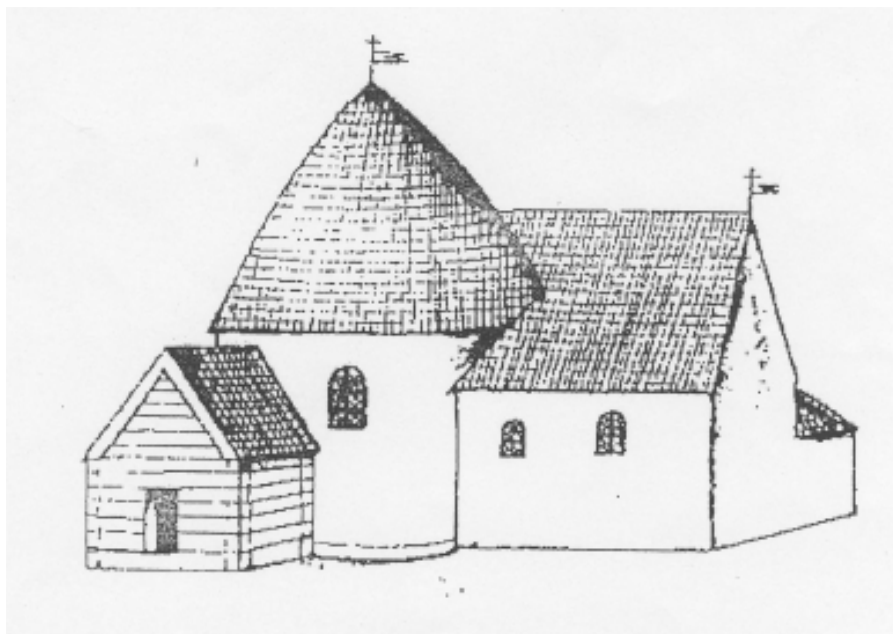
C. 2001. Newton's *Principia* in the curricula of the University of Tartu (Dorpat) in the early 1690s. I: R. Vihalemm (ed.), *Estonian studies in the history and philosophy of science*. Kluwer, Dordrecht/Boston/London, s. 3–18.

Föreliggande översättning har till grund den estniska versionen **A**, enligt författarna den utförligaste. Hänvisningarna till notapparaten och bibliografin är däremot baserade på den engelska **C**.

1.4 Diverse anmärkningar

Aln. Ett längdmått härlett ur den mänskliga armbågen; i olika länder 0,4–1,19 m. I provinsen Estland använde man Tallinn-alnen, i Livland Riga-alnen [10, band 4]. *Sven Dimberg som jurist.* Vi nämner, att hovrätten i Tartu (grundad 1630) till följd av kriget flyttades till Riga 1701. (Deltidsmatematikern Georg Stiernhielm (1598–1672) hade varit assessor där. Han bodde då nära Tartu, där han innehade Vasula gods (estn.: *mõis*). Läs om Stiernhielms matematik i [21]. Se även [47], där det står att läsa om t.ex. hans elevs J. Megalinus kandidatuppsats (Tartu 1655) samt det faktum, att Stiernhielm i ett otryckt arbete påvisar släktskapet mellan estniska, finska, lapska (samiska) samt ungerska, den senare upptäckten ofta associerad med G. W. Leibniz.) Hovrätten i Riga, där Dimberg var assessor, fortsatte sin verksamhet även under den ryska tiden och verkade fram till 1889. Dimberg återvände till Sverige 1709, då Riga kanske redan var under belägring. (Efter Poltava vänder Peter I sina därvid frigjorda styrkor mot Livland; de ryska och tatariska soldaterna förde pesten med sig. [3]). Vad Dimberg sysslade med mellan 1709 och 1715, då han kom till hovrätten i Åbo, är oss obekant. Dimberg/Dimborgs verksamhet som lagman i Sverige efter 1719 finns belyst i [1, s. 159]: ”Dimborg, Sven (adlad 1719; hette tidigare Dimberg), lagman 1718–19 Dalbo läns domsaga samt 1722–30 Ångermanlands och Västerbottens lagsaga, död 1731.” [9, s. 268].

Dimbo socken, f.d. församling i Tidaholms kommun, numera i Norra Kållands kommun i nuvarande Västra Götalands län, som sedan 1991 ingår i församlingen Dimbo-Ottraved. Här finns ca. 365 bevarade forn lämningar. Namnet har förmodligen med dimma att göra, [19].

Dimbo kyrka som revs 1814.
Från Peringskiölds *Monumenta Sveo-Gothicorum* på KB.

Sunnersberg, ort i Västergötland, f.d. Skaraborgs län, 619 inv. 1974 (enl. [11, s. 2252]) och 676 inv. 1999 (enl. [19]).

Sven Dimbergs föräldrar och syskon. Hans mor var Christina Gyltbackia i hennes äktenskap med kyrkoherden i Sunnersberg Andreas Dimbodius. Hon var tidigare gift med företrädaren som kyrkoherde Andreas Johan Reazander och dotter till prosten Martin Gyltbackia i Medelplana.

Sven Dimbergs far var alltså Andreas Dimbodius (kyrkoherde 1656, död 1675). Namnet Dimbodius följer av Andreas far Sveno Svenonis (ej att förblanda med den samtida biskopen i Skara med samma namn) som var kyrkoherde i Dimbo till sin död 1633.

Sven Dimberg hade en syster Kristina, född 1662 (möjligen 1663) och död 1706.

Sven Dimbergs hustru var Maria Christina Merling (f. 1672), dotter till rådman Jonas Hansson Merling (död 1697) och Magdalena Merling (död 1708). Maria Christina överlevde sin make med över tio år och dog den 14 februari 1742.

Oxford och Cambridge. Uppgiften, att Dimberg besökt Oxford kan inte bekräftas ifrån hittills gjorda undersökningar. Dimbergs namn finns t.ex. inte i besöksregistret för Bodleian Library (Oxfords universitetsbibliotek) för åren 1685–1689. Uppgiften att tryckeriet flyttat ner i källaren till Theatrum Sheldonium på grund av reparation stämmer inte. Däremot gäller, att tryckeriet kunde befinna sig i källaren då stora ceremonier ägde rum som kungabesök, promotioner och liknande. Vidare har besöksregistret för universitetsbiblioteket i Cambridge förkommit. Därför har vi

ännu inte kunnat visa, att Dimberg har besökt något av dessa i detta sammanhang så viktiga universitet.

Kåhres stipendium. Dimberg erhöll detta stipendium under hösten 1684 eller tidigt 1685. Stipendiet utgick från en donation på 40000 daler kmt 14/3 1684 från Gudmund Kåhre (död aug. samma år) och hans hustru Anna Pedersdotter (död 1687). Stadfäst av K:Maj: 8/4 1685. Den aktuella räntan var 6% vilket ledde till att 2400 daler kmt skulle utdelas varje år till "Sex Gudfruktige, fattige, och väl qualificerade, hållst af Bonde-Ståndet, Studerande Personers underhåll" (ur Kungl. Maj:t Confirmation). I testamentet står också att "Tre uti Småland och Wäxiö Stift, Twänne uti Wästergöthland och En uti Upland, mäst och hållst af Bondefolk, barnfödde, Studerande Personer, detta Stipendium åtnjuta må." En av dessa skulle få 1000 daler kmt per år för utlandsresa under sammanlagt tre år utan möjlighet till förlängning. Det var denna del av stipendiet som Sven Dimberg fick. I konsistorieprotokollet 7 september 1687 står skrivet: "förordnar hon [Anna Pedersdotter] att Johan Lindelius succederar Candidaten Dimberg, som i höst åtn[i]utit sitt fyllest." Av detta påstående förefaller det troligt att Dimberg erhöll stipendiet redan under hösten 1684.

Datering av Dimbergs resa. Resan i Europa inleddes snart efter magisterdisputationen 15 juni 1685 och avslutades strax före datumet för brevet 6 april 1688 från Dimberg (i Stockholm) till Lars Norrmann (se anmärkningen om Samuel Reyher).

Matthias Forbes (död 1711), son till Ernst Johannes Forbes (död 1677) av den svenska adliga ätten nr. 249 (ursprungligen en mycket gammal skotsk adelssläkt). Fadern var kusin med Sofia Juliana Forbes, som 1664 gifte sig med Axel Julius De la Gardie. Han blev student i Åbo universitet 1676. Sven Dimberg är namngiven som hans informator vid inskrivningen till Uppsala universitet den 17 jan 1681. Han blev regementskvartersmästare i Nylands och Tavastehus läns fördubblingskavalleriregemente 3 nov 1700. Han gifte sig 15 juni 1705 med Anna Christina Brunow (död 1748) i hennes första gifte. Se [9], [16, s. 160] och [2].

Sven Dimbergs välgörare. Ett möjligt scenario är: Svens far Andreas Svenonis Dimbodius (född 1627) började på universitetet i Uppsala 1647 samma år som Axel Julius De la Gardie (född 1637). Möjligtvis var Andreas informator till Axel Julius. Axel Julius gifte sig 1664 med Sofia Juliana Forbus (Forbes), kusin med Ernst Johannes Forbes, far till Matthias F. för vilken Sven var informator. Troligt är alltså att det diskuterades omkring 1676–1677 om att lille Matthias behövde en informator. Man kände till att Sven hade blivit faderslös 1675 och därmed behövde hjälp med försörjningen, varpå han skickades till Åbo universitet 1677 för att vara informator till Matthias F. Vid återkomsten till Sverige 1688 efter sin lärdomsresa erhöll Sven professuren i Åbo, till viss del kanske för att Axel Julius brorson Gustaf Adolf då var kansler för Åbo akademi. Gustaf Adolf De la Gardie gifte sig 1673 med Elisabeth Oxenstierna, dotter till Erik Oxenstierna och Elsa Elisabet Brahe. Erik Oxenstierna var kusinson till Bengt Oxenstiernas (född 1623) far. Bengt var universitetskansler i Uppsala 1686–1702. Som dylik rekommenderade grevliga högheten kanslern Bengt varmt Sven D. (enligt konsistorieprotokollen [22]) till tjänsterna i retorik och matematik 1699. I båda fallen gick emellertid konsistoriet emot kanslern (även om det var knappt). Elsa Elisabet är vidare nära släkt med Ebba Brahe, för vilken Andreas Sven Dimbodius var hovpredikant. Ebba var för övrigt gift med Jakob De la Gardie.

Gyllengrip. Enligt [18, s. 184–185], var Dimberg informator i Uppsala åt härads-hövdingen i Vadsbo (Skara) Christopher Gyllengrips söner Andreas (1660–1697), Gustav (död 1701), Erik (1667–1736) och Gabriel (1668–1747), inskrivna på Uppsala universitet 28 feb 1675.

Att detta stämmer för åtminstone en av sönerna *Erik Gyllengrip* vet vi från andra källor. Dimbergkontakt med Erik omnämns i konsistorieprotokollet [22] för 20 juni 1685 i samband med att Erik G. hade avvikit från aftonsången på bönedagen den 19 juni (en av fyra bönedagar under året, alltid på en fredag).

Herr Gyllengrip skyllde på magen. Han sade:

”När jag stått i kyrckan emoth dheth prästen skulle sluta predikan, fick jag ondt (kan skeep af dheth att jag stodh i kyrckan, och intet fått mat om dagen) så jag wille kasta op.”

Förhöret fortsatte:

”Rector: först herren kom i kyrckan kände h:n sig ondt?”

H. Gyllengrijp: allenast kände jag mig hungrig, men sedan af wanmechtigheet kände jag mig alteration att iag wille wämia.

Rector: upptäckte herren, när han kom hem, sig häfft ondt?”

H. Gyllengrijp: Ney dheth gjorde jag intet, men min praeceptor såg att jag lagdt mig till sangz.

H. Lundius: War praeceptoren hemma strax?”

H. Gyllengrijp: Ney han kom sedan.

Cursor skickades effter praeceptoren Dimbergh, att giöra relation.”

Beslutet efter förhöret blev:

”Såsom wällborne h. Erich Gyllengrijp bewijst sig warit uthi kyrkan, och gudztiensten icke förachtel. eller på sielfzwördigt wijs försummat, uthan wijser laga förfall och orsaak, hwij han omsijder gått uth, nembl. att han fått ondt dhet och corresponderar medh praeceptorens Dimbergz berättelse som honom funnit på sängen, och jämbwäl h. Prof. Spoles, hwarföre befrijes h. Gyllengijp ifrån dheth straff som Hans Kongl. M:ttz allernådigste förordning innehåller.”

Erik Gyllengrip är också omnämnd i [24]. Texten lyder:

Denne deltog i Pfalziska arvföljdskriget o i slagen vid Narva, Düna o Kliszów men fick 1710 överstes avsked efter en duell. Han ägde en stor samling böcker, handskrifter o mynt som på auktion efter hans död inbringade 16 000 dlr kmt. Enligt auktionskatalogen omfattade den 2897 volymer, varav 353 handskrifter, åtskilliga mycket värdefulla, t ex Örnhielms diplomatarium o bullarium (nu i VHAA:s dep, RA) o den sk Ängsöhandskriften av Upplandslagen (nu i UUB). Själv har G skrivit en alfabetiskt uppställd uppslagsbok rörande mer än 140 g:ska gårdars historia med sidhänvisningar till på hans initiativ uppgjorda kopieböcker över gårdarnas åtkomsthandlingar m m 1554 o 1704 (G:ska saml).

Johann Daniel Major, född 1634 i Breslau och död 1693 i Stockholm. Medicine doktor 1660 i Padua, medicine professor 1665 i Kiel (där han hade kontakt med

Reyher). Jämte Reyher omtalad i nedan nämnda brev (se Reyher) från Dimberg till Norrmannus. Grundade år 1674 det första offentligt tillgängliga museet, "Museum der Welt". År 1679 blev han livmedikus till hertigen av Holstein. Han kallades till Stockholm för att konsulteras vid drottning Ulrika Eleonoras (1656–1693) sjukdom. Han dog samma år som drottningen, trol. av samma smitta som denna.

Laurentius Norrmannus (Lars Norrmann) (1651–1703), klassisk filolog och teolog, professor i olika omgångar i Uppsala samt en gång i Lund (utnämnd 1682, tillträdde aldrig), utnämndes av Karl XII till biskop i Göteborg 1702, men hann aldrig tillträda sin tjänst. "Utnämningen till biskop i Göteborg kom som ett slag för Norrmannus, som inte ville lämna Uppsala." Han lär ha varit en enorm arbetsmänniska. "... kunde stiga upp redan vid tvåtiden på natten för att sedan arbeta hela dagen." Företog resor till Tyskland och Holland 1679–1680 samt 1696–1697 och till Danmark, Holstein och Tyskland 1694 [24, del 27, 599–601]. Dimberg skrev minst två värnadsfulla brev till honom (1692, 1697).

Andreas Palmroot (död 1725). Bror till Johannes (se nedan). Inskriven på Uppsala universitet 16/2 1678. Västmanlands-Dala nations kurator 1691. Docent 1699. En av de sökande till professuren i retorik 1699, som dock tillföll Johan Arendt Bellman (se övers.). Han blev 1701 professor i moral och politik vid universitet i Pernau, bortförd av kosackerna 1709, återvände till Uppsala 1721, bibliotekarie vid universitetsbiblioteket 1724 [18, s. 180]. I ett odaterat brev (1699?) till Lars Norrmann nämner han Dimberg i samband med tillsättandet av professorstjänsten i matematik efter Andreas Spole.

Johannes Palmroot (1659–1727). Utdrag ur biografien från [18, s. 126]: "Inskr. 1668 26/9, nationens kurator 1683–1684. Informator för sin broder Andreas, magister 1685 10/12, filos. adj. s.å. Anträdde 1689 23/7 en utländsk studieresa och besökte bl.a. Hamburg, Helmstedt, Wittemberg, Leipzig, Prag, Altdorff, Wien, Venedig, Rom, Florens, Genua, Paris, Antwerpen, London, Oxford och Utrecht och återvände till Stockholm 1692 23/12. Pvgd [sic. prästvigd] 1695, erhöll s.å. Börje som prebende, professor i österländska språk i Uppsala 1696 10/10, teol. professor med Vaksala som prebende 1703 9/5, teol. doktor 1705 1/6." Dekanus för filosofiska fakulteten 1699 och uttalade sig om Dimberg i fråga om professorstillsättningen i retorik samma år [22].

Samuel Reyher (1635–1714), professor i matematik i Kiel. Utgav 1697 Euklides *Elementa* (omnämnt i [14, s. 155]). Skickade (eller försökte skicka) via Dimberg ett "heligt matematiskt manuskript" till Norrmannus (enl. brev av Dimberg till denne). Liksom självaste Newton fuskade alltså Reyher i teologin. Cantor [7, s. 524] avfärdar honom som en ren klåpare i ett avsnitt som heter "Rechenkunst in Deutschland". Han nämner blott titeln på ett 1679 tillkommet arbete *Mathesis Mosaica sive Loca Pentateuchi mathematica mathematice explicata, cum appendice aliorum S. Script. Locorum Mathematicorum* (Mosaisk matematik eller matematisk förklaring av matematiska ställen i de fem moseböckerna med ett appendix om andra matematiska ställen i den Heliga Skrift). Ett typiskt problem, som behandlas där, är byggandet av arken. Boken, som vände sig mot ateismen, blev dock en succé bland de fromma och kom ut i flera upplagor. Samma år, som Reyher dog, kom en helt ny version *Mathesis Biblica* ... ur trycket (Lüneburg, 1714). Reyher lär dock ha lämnat ett bestående bidrag till geografin (se [4], [5]). Vi förmodar också, att Norrmannus träffade Reyher på sin första resa 1679–1680. Hans bok "Bacilli

reconnaissance aussi humble, que
vos bienfaits ont été plus spirituels.
Je suis même dans l'admiration
soudaine, que la bonne opinion que
votre attention avoit autrefois sur
cas de mon addresse, laquelle
est que fort mediocre et fort
limitée, mais par suite de mon
humilité et mon obéissance, soit
encore constante; aussi bien que son
objet demeure toujours saine et
inébranlable. De sorte qu'il ne
fait pas douter, que elle même
ne porte votre bonté à se souvenir
de moi avec plaisir, si par bon
elle trouve quelque occasion
de mettre en quelque lumiere
un nom jusqu'à icy bien obscur
et fort peu connu dans le
grand monde; tel qu'il est
le sien.
C'est ce que je ne peut que
le sicut que j'ai déjà dit
même deux beaucoup de fois
Monsieur,
De Stockholm le 6 Avril.
1688.
Vostre humble
Sven Dimberg

Le Secretaire S. J. Reuber, qui s'en va le plaisir
de l'auteur
C'est difficile mais le malheur est que l'on ne peut pas aller dans son cabinet à l'heure
encore arrivé

Brev från Sven Dimberg till Lars Norrmann 1688. I G191 på UUB.

sexagenales, & de meridorum differentiis accurate & facile inveniendis ...”, Kiel 1688, recenserades samma år i *Acta Eruditorum*. Kanske det är denna bok som Dimberg enligt brev (till L. Norrmann 6 april 1688, se bild) skulle föra från Reyher till Norrmann? Boken försvann antagligen på vägen, eftersom Dimberg nämnde att väskan med boken ännu inte hade anlant, *qui n'est pas encore arrivé*.

1.5 Några viktiga kommentatorer

Hartwig Ludwig Christian Backmeister (1730–1806 född i St. Petersburg samt död därstädes), härstammade från en by i furstendömet Ratzeburg i Mecklenburg, rysslandstysk bibliograf, studerade juridik i Ratzeburg, Lübeck och Jena, men avslutade inte dessa studier. Verkade först som hemlärare och kom som sådan till Livland 1760. Tillsammans med några elever besökte han därvid Stockholm. Några år senare 1766 blev han inspektor vid gymnasiet i St. Petersburg. Utgav bl.a. *Russische Bibliothek zur Kenntniss des gegenwärtigen Zustandes der Literatur in Russland*, 11 bd, St. Petersburg etc. 1772–1787. (Se även referens [28] i övers.) Slutligen övergick han till finansförvaltning och förblev i denna verksamhet fram till 1801 ([6] och [15]).

Georg von Rauch (1904–1991), balttysk historiker, graduerade vid Tartu universitet 1927, lärare vid tyska gymnasiet i Tartu 1930–1939, emigrerade till Tyskland 1939, professor i Marburg 1943–1958 och i Kiel 1958–1972. Har studerat Tallinns och Tartu medeltida historia samt Tartu universitets historia 1690–1710 (se litteraturreferens [54] till översättningen). Författat standardverk om Sovjetunionens och de baltiska staternas historia, *Geschichte des bolschewistischen Russlands* (1955)

samt *Geschichte der baltischen Staten* (1970), som har kommit i flera upplagor och på flera språk [8, band 14].

1.6 Tack

Till sist riktar vi ett djupt tack till alla personer, som varit oss behjälpliga och understött vårt arbete. Vi vänder oss då i första hand till herrarna Lumiste och Piirimäe, som inte bara tillåtit oss att översätta deras artikel, utan även har hjälpt oss i olika avseenden. Vidare till personer vid olika svenska universitet, bibliotek och arkiv, som beredvilligt ställt upp. Bland dessa nämner vi speciellt

- Kerstin Brandt och Ann-Christin Persson (matematiska biblioteket i Lund)
- Östen Hedin (bibliotekarie, Kungl. Biblioteket, Stockholm)
- Sverker Holmstedt (slaviska institutionen, Lund)
- Ann-Charlotte Knochenhauer (handskriftsenheten, Kungl. Biblioteket, Stockholm)
- Kjell-Åke Modéer (Lund), som hjälpt oss att belysa Dimbergs juridiska karriär
- Eva Nilsson Sjöquist (bibliotekarie, Linköpings stadsbibliotek/Stiftsbiblioteket)
- Mona Norman, Uppsala universitets stipendieavdelning, som välvilligt skickat en kopia av Kähres testamente

2 Översättning

2.1 Inledning

I flera texter om Tartu universitets historia och även annorstädes har man särskilt lyft fram Sven Dimberg, som 1690–1697 verkade som professor i matematik där. Detta gäller i synnerhet i samband med dennes utveckling av de experimentella vetenskapernas grunder och hans införande av Newtons lära i sin undervisning. Det senare torde emellertid vara värt att framhållas ytterligare, då detta skedde under en tid, då Isaac Newton, professor i Cambridge och sin tids främste experimentator, ännu höll på att vinna sin berömmelse och blott något år tidigare (1687) hade publicerat sin omfattande och nu välkända teoretiska avhandling *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*. Dessutom är hittills tryckta uppgifter om Sven Dimbergs liv och verksamhet knapphändiga samt i många punkter bristfälliga, delvis också motsägelsefulla.

Newtons namn i Dimbergs föreläsningsprogram angavs i den historiska litteraturen först av H. L. C. Backmeister, då denne 1764 lät publicera ett utdrag ur föreläsningskatalogen för läsåret 1698/99 [28]. Därvid tillfogade han inga kommentarer och man får intrycket, att han lade fram det nämnda textavsnittet endast som ett kuriosum, utan att fatta dess vetenskapshistoriska eller kulturella vikt. Detta fördes emellertid fram av G. v. Rauch, som hade möjligheten att taga del av den föreläsningskatalog från 1697/98, som bevarades i Riga under andra världskriget och som till denna dag bevaras i Sverige. Där fann han likaledes information om undervisning om Newtons lära given av Dimberg [54, s. 390–391]. Baserad på

Rauchs arbete finns de ifrågavarande sakerna i förbigående berörda i flera vetenskapshistoriska texter [39], [35], [47], [48], [59]. Dessutom noterar S. Lindroth detta i sitt arbete om svensk vetenskap under Stormaktstiden (d.v.s. från Gustav Adolfs kröning 1611 till Karl XII död 1718) [45]. Utan att detaljerat material presenterats till bevis har det hävdats, att Dimberg lade fram Newtons lära tidigare än vid andra universitet [39], [48]. Att det var så jämfört med de svenska universiteten nämnades redan av G. v. Rauch, men S. Lindroth tvivlar till viss del på detta och anmärker, att i Uppsala använde H. Vallerius Newtons *Principia* i ett arbete från 1693 och att i Tartu föreläste Dimberg högre matematik enligt Newton 1695–96.

I beaktande av det föregående är målet för föreliggande arbete, att

- 1) behandla Sven Dimbergs liv under hänsynstagande av ett så rikt källmaterial som möjligt och
- 2) komma till klarhet med, när och i vilken utsträckning Newtons lära blev behandlad vid Tartu universitet och i vad mån man i detta sammanhang kan hävda prioritet.

2.2 Dimbergs uppväxt och studietid

På basis av uppgifter tagna ur uppslagsverk föddes Sven Dimberg år 1661 i Sunnersberg som son till den lokale kyrkoherden.¹ Hans far Anders Svensson (1627–1675) härstammade själv från Dimbo socken, varför han fick familjenamnet Dimbodius. I samma socken hade också hans farfar Sveno Svensson (d. 1633) varit kyrkoherde, om vars ”ringa” börd vittnar avsaknaden av familjenamn. Fadern hade studerat vid Tartu universitet, där han blev inskriven den 11 september 1643 under namnet Andreas Svenonis Dimbodius. År 1645 uppträdde han vid Tartu universitet med ”rimtalet” *Oratio metrica de humane fragilitate* (Om människans svaghet) [57]. Därefter hade han år 1647 fortsatt sina studier vid Uppsala universitet.

Enligt V. Lagus uppgifter lär Sven Dimberg ha påbörjat sina studier 1676 i Uppsala [43, s. 166], ehuru hans namn detta år ännu inte var infört i Uppsala universitets matrikel [32]. Redan påföljande år blev han student vid Åbo universitet [43]. Den 17 januari 1681 immatrikulerades han vid Uppsala universitet, samtidigt som den adlige Matthias Forbes [32, s. 270], för vilken Dimberg var informator. I anteckningen noteras, att Dimberg hade ett betyg från Åbo universitet, ur vilket det dock inte framgår, om han hela tiden under de föregående tre åren studerade vid Åbo universitet, eller om han hade avbrutit studierna för att förbereda den unge Forbes inträde i universitetet. Som student i Uppsala visade han intresse i fysikaliska instrument, vid den tiden betecknade ”matematiska”. Vid en disputation 1683 försvarade han nämligen avhandlingen *De barometris eorumque phenomenis pneumaticis* (Om barometerar och deras pneumatiska fenomen) [44]. Den som kan ha väckt detta intresse hos Dimberg var troligen *preses* vid disputationen, matematikprofessorn Johan Bilberg (1646–1717). Denne hade som student vid Uppsala universitet och filosofiekandidat 1673–1677 varit lärare åt det kungliga rådet T. Bondes son, tillsammans med vilken han företog utrikesresor och besökte flera berömda universitet i Europa. Ett i Holland inhandlat mikroskop lånade han på 1680-talet även ut till studenter. Även redan innan han hade tillträtt professuren 1679 hade Bilberg själv tillverkat en kompass ([45], s. 440, 459, 460, 473). I sina föreläsningar behandlade han Fr. Viètes nya metod, kägelsnitt, mekanik, statik,

pneumatik och hydroteknik samt enligt A. Borell *Problemata praecipue de motu animalium* (Läran om de levande varelsernas rörelse) [27, s. 317–318]. En annan mycket berest herre var även den andre matematikprofessorn i Uppsala Anders Spole (1630–1699), som hade studerat i Tyskland. I Uppsala föreläste denne om trigonometri, *sphaerica*, kosmologi, om glober och geografi, optik, navigation och kronologi [33] – flera av dessa ämnen blev senare presenterade vid Tartu universitet av Dimberg.

År 1685 erhöll S. Dimberg magistergraden i Uppsala, för vilken han presenterade en dissertation *De phaenomenis lacrimae vitreae* (Om glastårarnas fenomen) [44]. Preses var professor i latinska språket (tidigare praktisk filosofi) Andreas Nordenhielm (Norcopensis, 1633–1694).

Därefter begav sig Dimberg på resa ut i Europa [58, s. 23]. Dylika resor var vanliga på den tiden och betraktades som bildade mäns bästa medel till självförkovring. Tyvärr kan vi bara ge ett partiellt svar på frågan, om Dimberg under sina resor också besökte universitet och i så fall vilka, men det är åtminstone säkert, att han under en tid vistades i England. Senare när han var matematikprofessor i Tartu, talade han om sin vistelse i Oxford. Den 22 september 1694 diskuterades nämligen en lång skrivelse av universitetets tryckare Joh. Brendeken,³ vari han försökte hävda, att den av professorerna erbjudna depositionssalen var olämplig som rum åt tryckeriet. När brevets författare framförde åsikten, att tryckeriet inte kan bestå av ett enda rum, tog Dimberg till orda som stöd till förslaget. Som vittberest man berättade han, att vid det i hela världen kända storslagna Oxforduniversitetet arbetar tryckarna i ett enda rum och till råga på allt i källaren, som kallas *Theatrum Sheldonium*.² I källaren bevaras även tryckbokstäverna. Dessa, hade Joh. Brendeken befarat, skulle rosta där. Dock innehöll Dimbergs redogörelse ett fel i den utsträckningen, att vad som kallades *Theatrum Sheldonium* inte låg i källaren, utan var just tryckeriets permanenta plats (senare blev den aula) [53, s. 171]. I Oxford stod tryckeriet i källaren på grund av en ombyggnad, men av inlägget framgår, att talaren själv hade varit i just detta tryckeri. Under beaktande av den tidens reseförhållanden är det föga troligt, att en man, som reste så långt som till Oxford, underlät att besöka även andra berömda vetenskapscentra i England.⁴

2.3 Professor i Åbo

Efter sin återkomst från resorna påbörjades Dimbergs verksamhet som lärare i Åbo. Med stöd av A. A. Stiernmans uppgifter [58], dateras detta i allmänhet till den 15 oktober 1688, då Dimberg skulle ha fått tjänst vid detta universitet som professor i matematik samt bibliotekarie. Bara A. W. Westerlund [62] anger den 4 juli 1689 som tillträdesdatum för Dimberg i Åbo och tillägger, att han den 15 oktober 1688 blivit utnämnd till den ovan nämnda tjänsten. Vilket datum är egentligen det rätta? En viss klarhet i denna fråga kan erhållas från protokoll vid Åbo universitets konsistorium eller senat (professorernas plenarförsamling). Framför allt framgår det, att under 1688 och inte ens under läsåret 1688/89 kan Dimberg ha tillträtt sin tjänst i Åbo. Först den 11 juni 1689 framlades vid ett senatssammanträde hans fullmakt som extraordinarie matematikprofessor tillsammans med önskemålet, att han skulle installeras i sitt ämbete. Om det i uppslagsböckerna förekommande datumet den 15 oktober 1688 verkligen betecknar dagen för Dimbergs fullmakt, verkar det ganska underligt, att man under hela läsåret inte meddelade Åbo universitet om utnämmandet av den nye professorn. Som framgår av en debatt hållen den 11

juni 1689, kom meddelandet om Dimbergs utnämning oväntat för professorerna eller åtminstone så hade senaten inte behandlat hans kandidatur. Några professorer ansåg, att han först borde disputerat på platsen, medan andra ansåg, att det var likgiltigt, om detta sker före eller efter att han tillträtt tjänsten.

Flera professorer såg en fara i, att man vid utnämningen av Dimberg hade gått förbi universitetets kansler och senat. Man uttryckte farhågan, att många andra på samma vis kan bli professorer utan senatens vetskap, så att senaten inte kan använda de i universitetets konstitution krävda vöteringar vid professors-utnämningar. I den fortsatta debatten lyfte professorerna fram förtjänsterna hos den extraordinarie professorn Magnus Steen vid den filosofiska fakulteten. Det noterades, att innan han tillträtt denna tjänst, hade Steen också varit adjunkt och sekreterare. Det framhövdes, att han varit extraordinarie professor före Dimberg samt, att om det skulle ske några förändringar beträffande tjänster vid universitetet, borde man ha honom i tankarna.

Av hela den ovannämnda diskussionen får man intrycket, att Dimberg måste ha haft en hög gynnare i Sverige, som direkt genom konungen skaffade åt den genom sina studier och utrikesresor berömde unge mannen en tjänst som extraordinarie professor i Åbo.

Åbo universitets protokoll av den 1 juni⁵, s. 483 nämner exakt datum för Dimbergs tillträde till tjänsten – den 4 juli 1689. Således hade Westerlund rätt. Emedan det redan var sommaruppehåll, bestämde konsistoriet tidpunkten för den obligatoriska disputationen: genast på hösten, då föreläsningarna och den övriga undervisningsverksamheten börjar.

Senatens möjligheter att beakta Magnus Steens kandidatur före Dimbergs utnyttjades redan samma höst. Den 14 november 1689 var frågan uppe till diskussion, vem som skulle tillträda den vakanta tjänsten som ordinarie matematikprofessor.⁵, s. 523–525 Några av professorerna lyfte dock fram Dimbergs kandidatur, men till tjänsten som ordinarie professor valdes dock Magnus Steen. Om Dimberg yttrade prokanslern, att han får fortsätta med föreläsningarna ”inte mindre än dittills”.

Ett spår av Dimbergs verksamhet i Åbo som extraordinarie professor har bevarats i form av en dissertation tillkommen 1690 under hans ledning och författad av Joh. Falck, född i Narva, med titel *Proxeneta Danistico-Logisticus. Dissertatione juridico-mathematica quae de interusuriis simplicibus est rite determinandis, explicatus* (”Mäklare-långivare-kamreren”, förklarad i en juridisk matematisk dissertation, som handlar om att rätt bestämma enkel ränta) [44]. Följande en artikel av Leibniz används här för första gången vid Åbo universitet, oändliga serier samt logaritmer. Likaså fortsatte Dimberg, ännu som professor i Åbo, sin under studenttiden anlagda vana att tillverka lyckönskingsdikter åt dissertanterna; sådana skrev han både på latin och grekiska [61, s. 102, 123, 207, 478].

Det har visat sig, att uppgifterna i en rad uppslagsverk om Dimbergs verksamhet som bibliotekarie vid Åbo universitet är felaktiga. Tydligt har man här rört ihop sökandet av en tjänst med dess tillträdande. Den extraordinarie matematikprofessorn sökte en tjänst som bibliotekarie våren 1689, då den dittillsvarande bibliotekarien professor Gabriel Wallenius skulle få en tjänst som kyrkoherde.⁵, s. 587 Den 19 april 1689 hade konungen skickat ett brev till Åbo universitet, där han gav stöd åt Dimbergs kandidatur. Innan detta brev anlände, hade konsistoriet till bibliotekarieposten föreslagit professor Hahn. Tydligt blev dock Wallenius kvar

Si usuræ legitimæ fuerint quincun-
ces, hoc est, fortis totius vicesima,
valor unitatis annuo die anticipatæ erit.

$$\frac{1}{1} - \frac{1}{20} + \frac{1}{400} - \frac{1}{8000} + \frac{1}{160000} - \frac{1}{3200000} + \frac{1}{64000000} - \frac{1}{280000000} + \frac{1}{25600000000} \text{ \&c, in infinitum.}$$

Text ur Falcks avhandling. Finns på UUB.

på tjänsten, ty efter dennes död diskuterade konsistoriet, den 21 maj 1690, tillsättande av den vakanta tjänsten som bibliotekarie. När nu professor Achrelius bad om denna post åt sig själv, erinrade man sig konungens skrivelse från året innan och saken remitterades till kanslern bifogat med en kopia av konungens brev, där Dimberg hade fått stöd.

Man kan förmoda, att Dimberg nog skulle ha erhållit tjänsten som bibliotekarie, men läsåret 1689/90 blev Dimbergs enda vid Åbo universitet. Den 17 juni 1690, då man diskuterade inkomsterna från Ackola gård, som Dimberg gjorde anspråk på, beslöts, att Dimberg innevarande år skulle få inkomsterna från denna gård, men att året därpå skulle gården gå till professor Steen.^{5, s. 601} Som skäl noterades Dimbergs förestående avresa, ”som det sägs”.

Redan den 4 juli 1690 lästes i Åbo universitets senat upp Dimbergs brev till rektorn med en anhållan att bli befriad från Åbo universitets tjänst, eftersom konungen den 28 april 1690 utsett honom till matematikprofessor vid Tartu universitet.^{5, VII, s. 5} På konungens befallning tillstyrkte senaten Dimbergs begäran samt önskade honom lycka till på den nya arbetsplatsen.

Noter till översättningen 2.1–2.3

¹ Anders Anton v. Stiernman (1695–1765), tjänsteman vid Riksarkivet, på vars data [10] flera referensböcker bygger på, specificerar inte det exakta födelseåret, utan markerar bara 166. . . . Flera andra referensböcker har gjort likaledes, bland de mera omfattande lämnar Recke-Napiersky [55] och Elgenstierna [36, s. 268], födelseåret öppet. Westerlund [62] daterar födelsen till 1660-talet. Stödjande sig på den senare anger Eelsalu [35] födelseåret till 1660. Bergman [31], som var professor i historia i Tartu, anger födelseåret till 1661 utan att ange någon källa. Samma sak upprepas av Vallinkoski [61].

² Protokoll från konsistoriet vid Tartu universitet 1690–1709. Avdelningen för manuskript och rariteter, Tartu universitets bibliotek, block 7, notering 24–28. Här och i det följande är alla datumangivelser enligt källorna utan någon hänsyn till ändringar i kalendern.

³ Riksarkivet. Livonica II 469.

⁴ Enlig en muntlig redogörelse av P. Mürsepp saknas Dimbergs namn i besöksboken på Greenwichobservatoriet. H. Eelsalu [35] citerar ett utdrag ur ett privatbrev av P. Collinder (1973), där den senare kallar Dimberg för ”vår förste Newtonian” och, eftersom han inte har något bevis för att Dimberg skulle ha besökt Oxford, rekommenderar att söka hans namn i Cambridge.

⁵ Turun Akatemian Konsistorin pöytäkirjat. Consistori Academici Aboensis Protokoll (Åbo akademis konsistoriums protokoll) VI (1685–1690). Helsinki (Helsingfors), 1940.

Översättarnas referenser

- [1] Eric Almquist: *Lagsagor och domsagor i Sverige med särskild hänsyn till den judiciella indelningen*, II Register. Norstedts, Stockholm, 1955.
- [2] A. Andersson: *Uppsala universitets matrikel*, del 5 1680–1700, Uppsala universitets årsskrift, 1911.
- [3] Fredrik Arfwidsson: *Försvaret av Östersjöprovinserna 1708–1710*. Akademisk Avhandling. I-II:1. Gävle, 1936.
- [4] Manfred Büttner: *Samuel Reyher und die Wandlungen im geographischen Denken gegen Ende des 17. Jahrhunderts*. Sudhoffs Arch. **63** (1979), 239–260.
- [5] Manfred Büttner: *Samuel Reyher als praktischer Mathematiker; ein Nachfolger Mercator? Zum Problem der Beziehungen zwischen Theologie und Naturwissenschaft am Vorabend der Aufklärung. Reyher, ein Kosmograph, Geograph, Mathematiker*. Duisburger Mercat.-Stud. **4** (1996), 261–280.
- [6] (utan författare): *Ryska upplagan av Brockhaus*, bd. 4. St. Petersburg, 1891. (Utkom 1890–1907.)
- [7] Moritz Cantor: *Vorlesungen über die Geschichte der Mathematik*. Dritter Band von 1668–1758. Zweite Ausgabe. Teubner, Leipzig, 1901.
- [8] (utan författare): *Eesti Entsüklopeedia* (Estniska encyklopedin), Eesti Entsüklopeedia kirjas-tus, Tallinn.
- [9] G. Elgenstierna: *Den introducerade Svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser utgivna av G. Elgenstierna*, II. Stockholm, 1926.
- [10] (utan författare): *Eesti Nõukogude Entsüklopeedia 1–8 + lisakõide*. (Estniska Sovjetencyklopedin 1–8 + supplementband.) Tallinn, 1968–1970; 1978.
- [11] (utan författare): *Focus uppslagsbok*.
- [12] Franki J. E. Dillen – Leopold C. A. Verstraelen, *Handbook of differential geometry* I. Amsterdam, 2000.
- [13] Vello Helk: *Die Jesuiten in Dorpat 1583–1625. Ein Vorposten der Gegenreformation in Dorpat 1583–1625*. Odense, 1977. Estnisk översättning av författaren: *Jesuiidid Tartus 1583 - 1625 Vastureformatsiooni eelpost Põhja - Euroopas*. Ilmamaa, Tartu, 2003.
- [14] Joseph Ehrenfried Hofmann: *Geschichte der Mathematik*. Erster Teil. Von den Anfängen bis zum Auftreten von Fermat und Descartes. Sammlung Göschen 226. Walter de Gruyter & Co., Berlin 1953. Engelsk övers.: *The history of mathematics*. Philosophical Library. New York, 1957.

- [15] Christina Kupffer: *Der livländische Historiker und Jurist Friedrich Konrad Gadebusch (1719–1788)*. Geschichte als Gedächtnis im Zeitalter der Aufklärung. Dissertation, Göttingen, 2000.
- [16] V. Lagus: *Åbo Akademis Studentmatrikel ånyo upprättad av Vilh. Lagus*. Skrifter utgifna av Svenska Literatursällskapet i Finland, **XI**:1. Helsingors (1891).
- [17] Ü. Lumiste – J. Peetre (utg.): *Edgar Krahn, A centenary volume 1894–1961*. IOS Press, Amsterdam, 1994.
- [18] Bo V:son Lundqvist, *Västgöta Nation i Uppsala från år 1595. Biografiska anteckningar*. Första bandet 1595–1720, Uppsala 1928–1946.
- [19] (utan författare): *Nationalencyklopedin*, Höganäs, 1989–1996. Nätupplaga.
- [20] W. R. Reinbacher: *Leben, Arbeit und Umwelt des Arztes Johann Daniel Major (1634–1693). Eine Biographie aus dem 17. Jahrhundert mit neuem Erkenntnissen*. M. Koerber, Linsengericht, 1998.
- [21] S. Rodhe: *Matematikens utveckling i Sverige fram till 1731*. Uppsala Dissertations in Mathematics **24**. Department of Mathematics, Uppsala University, Uppsala 2002.
- [22] H. Sallander: *Uppsala universitet Akademiska konsistoriets protokoll*, del XVII 1685, Uppsala 1975 och del XXII 1697–1699, Uppsala 1977.
- [23] Arveds Švābe: *Lettlands historia*. Lettiska nationella fonden, Stockholm, 1961.
- [24] (utan författare): *Svenskt biografiskt lexikon*. Nätupplaga.
- [25] (ingen författare): *Tartu ülikooli ajalugu* (Tartu universitets historia.)
- I. 1798–1918. Utg. H. Piirimäe.
 - II. 1632–1798. Utg. Karl Siilivask.
 - III. 1918–1982. Utg. Karl Siilivask och Hillar Palamets. Kirjastus “Eesti Raamat”, Tallinn, 1982.
- [26] (utan författare): *Västmanlands-Dala nations album*, band 1 1639–1700, Uppsala 1931–1972

Författarnas referenser

Väsentligen den alfabetiskt ordnade litteraturlistan i den engelska versionen **A**.

- [27] C. Annerstedt: *Upsala Universitets historia*. Andra delen, 1655–1718. Uppsala, 1909.
- [28] H. L. C. Backmeister: *Nachrichten von den ehemaligen Universitäten zu Dorpat und Pernau*. Sammlung russischer Geschichte, IX, St. Petersburg, 1764.
- [29] W. W. R. Ball: *Essay on the genesis, contents and history of Newton's Principia*. Macmillan & Co. Ltd., London, 1897.
- [30] W. W. R. Ball: *A short account of the history of mathematics*. Macmillan & Co. Ltd., London, 1922.
- [31] J. Bergman: *Universitetet i Dorpat under den svenska tiden*. Uppsala – Stockholm, 1932.

- [32] A. B. Carlson – J. Sandström: *Uppsala Universitets Matrikel 5. 1680–1700* af A. B. Carlson – J. Sandström. Uppsala Universitets Årsskrift **2** (1970).
- [33] P. Collinder: *Swedish astronomers 1477–1900*. Acta Universitatis Årsskrift C **19**, 1970.
- [34] J. G. Dorfman: *Universal history of physics from ancient times to the end of the 17th century*. (Ryska.) Nauka, Moskva, 1974.
- [35] H. Eelsalu: *Astronoomia rootsiaegses Tartu ülikoolis* (Astronomi vid Tartu universitet under svensktiden) i nr II av tidskriften Tartu Ülikooli Ajaloo Küsimusi (Frågor i Tartu universitets historia). Tartu, 1975.
- [36] G. Elgenstierna: Samma som [9].
- [37] A. R. Hall: *Newton in France: a new view*. History of Science **13**:4 (1975), 233–250.
- [38] A. R. Hall: *Isaac Newton*. Blackwell Publishers, Oxford, 1992.
- [39] K. Inno: *Tartu University in Estonia during the Swedish rule (1632–1710)*. Stockholm, 1972.
- [40] A. P. Juskevich: *New materials on Newton's life and work*. Voprosy istorii yetstestvoznaniya **1** (1958), 146–149.
- [41] V. S. Kirsanov: *The earliest copy in Russia of Newton's Principia: is it David Gregory's annotated copy*. Notes and Records Roy. Soc. London, **46** (1992), 203–218.
- [42] D. C. Knight: *Isaac Newton – Mastermind of Modern Science*. London, 1961.
- [43] V. Lagus: *Åbo Akademis Studentmatrikel ånyo upprättad av Vilh. Lagus*. Skrifter utgifna av Svenska Literatursällskapet i Finland, XI:1. Helsingors, 1891.
- [44] J. H. Liden: *Catalogus disputationum in Academiis et Gymnasiis Sveciae*. Sectio I. Upsala, 1778.
- [45] S. Lindroth: *Svensk lärdoms historia. Stormaktstiden*. Stockholm, 1975.
- [46] S. Lindroth: *A history of Uppsala University 1477–1955*. Uppsala, 1976.
- [47] Ü. Lumiste: *Matemaatika Eestis XVII ja XVIII sajandil*. (Matematiken i Estland under 1600 och 1700-talet.) [Estniska.] I: Teaduste ajaloo lehekülgi Eestis (Några sidor av vetenskapshistoria i Estland). Tallinn, 1968.
- [48] P. Müürsepp – H. Epler: *Mathematik an der Universität Tartu (Dorpat) im 17. Jahrhundert*. I: *Akten des II Internationalen Leibniz-Kongresses (Hannover, 1972)*, B. II. (Studia Leibnitiana Suppl., XIII.) Wiesbaden, 1974.
- [49] N. V. E. Nordenmark: *Svensk astronomi och svenska astronomer 1700–1730*. Arkiv för matematik, astronomi och fysik **24** A2 (1934).
- [50] L. C. Palm: *Sellius and his Newtonian teaching of physics in Halle*. Janus **64** (1977), 15–24.
- [51] Piirimäe et al: Samma som [25].
- [52] Fr. Puksov: *Die Bibliothek der Universität Tartu und Tartu-Pärnu in der Schwedenzeit*. Sitzungsberichte der Gelehrter Estnischen Gesellschaft. Tartu, 1931.
- [53] Fr. Puksov: *Tartu ja Tartu-Pärnu rootsiaegse ülikooli trükikoda* (Biblioteket vid det svenska universitetet i Tartu universitet och Tartu universitet-Pärnu). Tartu, 1932.

-
- [54] G. v. Rauch: *Universität Dorpat und das Eindringen der frühen Aufklärung in Livland 1690–1710*. Essen, 1943. Nytryck: Mit einem Vorwort von Manfred Hellman. Georg Olms Verlag, Hildesheim – New York, 1969.
- [55] J. F. v. Recke – K. E. Napiersky: *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten Lexikon der Provinzen Livland, Estland und Kurland*. B. I. Mitau, 1827.
- [56] J. L. Russell: *Cosmological teaching in the seventeenth-century Scottish universities*, I, II. *Journal of History of Astronomy* 5 (1974), 122–132, 145–154.
- [57] M. Sainio: *Dissertationen und Orationen der Universität Dorpat 1632–1656*. Stockholm, 1978.
- [58] A. A. v. Stiernman: *Svea och Götha Höfdinga-Minne Andra Delen*. Stockholm, 1835.
- [59] J. Stradinš: *Natural sciences in the Baltics in the 17th-19th centuries*. Iztorii mediciny, I. [Ryska.] Riga, 1957.
- [60] A. Tering: *Academia Gustaviana ja Academia Gustavo-Carolina käsikirjalised allikad*. (Källor i form av handskrifter till Academia Gustaviana och Academia Gustavo-Carolina.) Tartu ülikooli ajaloo küsimusi I. Tartu, 1975.
- [61] J. Vallinkoski: *Turun Akatemian Väitöskirjat 1642–1828*, 1–8. (Dissertationer vid Åbo akademi 1642–1828.) Helsingin Yliopiston kirjaston julkaisuja, 30. Helsinki, 1962–1969.
- [62] A. W. Westerlund: *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923*. Åbo, 1923,
- [63] R. S. Westfall: *The life of Isaac Newton*. Cambridge University Press, Cambridge, 1993.